

Eelis Paukku

OTT, KTM, DI, vieraileva tutkija, Lapin yliopisto

Essi Puhakainen

OTM, FM, tohtorikoulutettava, Lapin yliopisto

KUNNIA 2020-LUVUN SUOMESSA – EMPIIRIINEN TUTKIMUS KUNNIANLOUKKAUSTUOMIOISTA

Edilex 2023/6

Referee-artikkeli
Julkaistu 16.3.2023
www.edilex.fi/artikkelit/29768

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KUNNIAN KÄSITTEESTÄ	3
2.1	KUNNIAKÄSITYKSESTÄ JA KUNNIAN MÄÄRITTELYSTÄ.....	3
2.2	KUNNIA SUOJATTUNA OIKEUSHYVÄNÄ	5
3	ANALYYSI KUNNIANLOUKKAUSTUOMIOISTA.....	10
3.1	MENETELMÄ JA AINEISTO	10
3.2	PÄÄTELMÄT	13
4	LOPUKSI.....	17

1 JOHDANTO

*"Vastaaja katsoo, että ei ole voinut syyllistyä kunnianloukkaukseen, koska Suomessa ei ole kunniaa mitä loukata."*¹

Kunnia nähdään niin keskeisenä oikeushyvä, että se on nähty tarpeelliseksi suojata jo perustuslain (731/1999) 10 §:ssä. Kyseessä on myös hyvin perinteisesti suojattu oikeushyvä: jo vuoden 1772 hallitusmuodossa suojattiin kunniaa, ja kunnia suojattiin myös tätä seuraavissa hallitusmuodoissa ja perustuslaissa.² Kunnian suoja on myös osa eurooppalaista oikeusperintöä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännössä on tulkittu Euroopan ihmisoikeussopimuksen artiklaa 8 siten, että sopimusvaltiot ovat velvollisia turvaamaan ihmisten mainetta.³

Kunnia on kuitenkin siitä erikoinen perusoikeus, että sitä ei pystytä määrittelemään samalla tavalla kuin useimpia muita perusoikeuksia. Kunnia nimittäin perustuu pelkästään ihmisten sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja ihmisten ajatuksiin ja kokemuksiin, jolloin sen määrittely on jo itsessään huomattavasti vaikeampaa kuin "konkreettisempien" perusoikeuksien määrittely. ⁴ Tämän vuoksi sen suojaaminen erityisesti rikosoikeudellisin säännöksin vaatii tarkkaa harkintaa ja suojattavan perusoikeuden sisällön arviointia. Kunniaa ei kuitenkaan ole määritelty laissa tai keskeisimpien lakien, kuten perustuslain ja rikoslain (39/1889, RL), muutosten lainsäädäntöasiakirjoissa.⁵ Kunnian käsitettä ei siis voida ainakaan lainsäädännön sisällön perustella pitää kovinkaan tarkkana.

Tutkimuksen tavoitteena on selventää kunnian käsitettä ja miten se ymmärretään kunnianloukkaus- tuomioiden perusteella. Tätä tavoitetta voidaan pitää tärkeänä sekä lainsäädännön että oikeustieteen kehittämisen kannalta, koska oikeushyvän suojaamisen on järjestelmän legitimitetin vuoksi viime kädessä pohjaututtava siihen, miten oikeushyvä ymmärretään. Jos oikeustieteissä omaksuttu kunnian käsite ei vastaa sitä, miten ihmiset tosiasiallisesti ymmärtävät oikeushyvän ja sitä kautta sen suojan

¹ Syyksi lukevaan tuomioon Pirkanmaan käräjäoikeudessa päättyneet kunnianloukkausasia vuonna 2019.

² Veli-Pekka Viljanen – Kaarlo Tuori – Martin Scheinin – Tuomas Ojanen – Heikki Karapuu – Pekka Hallberg, Perusoikeudet. Sanoma Pro, 2005 luku III.6.

³ Riitta Ollila, Vankeutta kunnianloukkauksista. Lakimies 2011/2, s. 365–386, 371.

⁴ Määrittelyn vaikeudesta katso esimerkiksi Robert L. Oprisko, Honor: A Phenomenology. Routledge 2012, s. 3.

⁵ Hallituksen esitys yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi 184/1999 vp.

tarpeen, menettää järjestelmä legitimitettiin siltä osin. Kunnianloukkauksen tunnusmerkistö on myös sidottu toisen halventamiseen, jolloin tämän määrittely on keskeistä tunnusmerkistön sisällön ymmärtämiseksi. Halventaminen on jo käsitteellisesti sidoksissa kunnian käsitteeseen, esimerkiksi kielitoimiston sanakirjassa ”halventaa” määritellään seuraavasti: ”*vähentää jnk arvoa, väheksyä; saattaa häpeään, herjata, häpäistä, loukata*”.⁶

Tässä tutkimuksessa on yksi tutkimuskysymys:

1. Miten kunnia ja halventaminen ymmärretään Suomessa kunnianloukkaustuomioiden perusteella?

Tutkimuksen pääasiallinen tavoiteltu kontribuutio on akateeminen. Tavoitteena on tarkentaa oikeustieteissä suojatun oikeushyvän määritelmää oikeuskäytännön ja muiden tieteenalojen kuin oikeustieteen avulla. Käytännöllinen kontribuutio liittyy erityisesti lainkäytön ja lainsäädännön kehittämiseen. Laaja oikeustapauksien läpikäynti voi tuottaa sellaista tietoa, jota voidaan hyödyntää myöhemmin lainkäyttöön liittyvässä ratkaisuharkinnassa. Tuomioista ja oikeushyvästä tuotettu tieto voi myös toimia apuna lainvalmistelussa, koska sananvapautta rajoittavat ja sananvapauteen liittyvät rikokset ovat julkisen keskustelun kohteena ja niihin kohdistuu paineita eri yhteiskuntaryhmiltä ja kansainvälisistä sitoumuksista.⁷

Koska oikeus ainoastaan toimii ihmisten välisen yhteiselon mahdollistajana,⁸ joudutaan ihmisten yhteiseloa vaarantavat toimintamallit johtamaan muualta. Kunnia on viime kädessä ihmisten ajatusmaailmaan liittyvä käsite, ja tätä ajatusmaailmaa tutkivat tieteet ovat merkityksellisiä, jotta ymmärtäisimme kunnian käsitteen nykyisellään. Kunniaa on tutkittu runsaasti muilla tieteenaloilla, joissa ihmisten käsityksiä, käytöstä ja ajatusmaailmaa tutkitaan empiirisin keinoin. Erityisesti sosiologian alalla on kirjoitettu merkittävästi kunnian käsitteestä. Halventamisen ja sitä kautta myös kunnian käsite ovat kunnianloukkaustuomion kannalta merkittäviä jo yksinomaan siitä syystä, että tunnusmerkistö määritetään halventamisen kautta.

Kunnian käsitettä ei pystytä määrittelemään yksiselitteisesti oikeustieteen kautta, vaan tässä tutkimuksessa kunnian käsitteen sisältöön etsitään vastausta myös muille tieteenaloille ulottuvalla kirjallisuuskatsauksella. Kunnian käsitteestä on valtavasti tutkimusta erityisesti kansainvälisissä julkaisuissa, joten systemaattista kirjallisuuskatsausta on haastavaa ja tämän tutkimuksen tavoitteiden näkökulmasta tarpeetonta tehdä. Siksi kirjallisuuskatsaus toteutetaan integroivana, kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, jonka tarkoituksena on muodostaa yleiskuva aikaisemmasta kirjallisuudesta ja sitä kautta tarjota erilaisia näkökulmia kunnian käsitteeseen.⁹ Kirjallisuuskatsaus toteutettiin hakemalla runsaasti kunnian käsitteeseen ja sen merkitykseen liittyviä teoksia, joiden sisältö kuvataan tarkemmin luvussa 2.1. Kirjallisuuskatsauksen pohjalta voidaan tarkastella oikeustieteessä ymmärrettyä kunnian käsitettä lainopillisin ja empiirisin metodein, ja siten tarkastella myös ihmistieteiden käsityksestä johdettavaa kunnian käsitettä. Oikeustieteen kunnian käsitettä tarkastellaan lainopin keinoin. Työn empiirinen osio toteutetaan lukemalla ja analysoimalla tilastollisesti Suomessa annetut kunnianloukkaus- ja yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevat tapaukset, jotka on annettu vuosina 2015–2020. Tämä metodi selostetaan aineiston yhteydessä luvussa 3.

Kunnianloukkauksesta on viime vuosilta jonkin verran vertaisarvioitua oikeustieteellistä tutkimusta. Näistä osa, esimerkiksi *Ollilan* ja *Matikkalan* tutkimukset, keskittyvät vahvasti ihmisoikeustuomiois-

⁶ Kielitoimiston sanakirja. Halventaa. Viitattu <24.1.2023>.

⁷ Katso näistä jännitteistä tarkemmin esimerkiksi Ollila 2011, s. 365–386.

⁸ Jussi Tapani – Matti Tolvanen, Rikosoikeuden yleinen osa: Vastuuoppi. Toinen, uudistettu painos. Talentum Media, 2013 s. 108–110.

⁹ Tämän metodin määritelmästä katso tarkemmin Ari Salminen, Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja 2018, s. 6–8.

tuimen ratkaisukäytäntöön ja kansallisen lainsäädännön tilaan siihen peilattuna.¹⁰ *Forss* taas on tutkinut kunnianloukkaussäätelyä lainopillisesta näkökulmasta useassa artikkelissaan.¹¹ Kunnianloukaustapauksia on myös analysoitu jossain määrin aikaisemmin *Pylväsen* tutkimuksessa.¹² Näiden lisäksi aihetta on käsitelty paljon kirjoissa, erityisesti *Fränden* ja *Wahlbergin* kirjoitusta teoksessa *Keskeiset rikokset*¹³ on siteerattu mittavissa määrin tässä tutkimuksessa tarkastelluissa käräjä- ja hovioikeuden tuomioissa. Tämä tutkimus pyrkii laajentamaan aikaisempaa tutkimusta erityisesti kansallisen oikeuden osalta. Työn keskittyminen on nimenomaan kunnian käsitteen arvioinnissa, mitä aikaisemmassa kirjallisuudessa ei ole juurikaan käsitelty. Tutkimus on myös ainutlaatuinen mittakaavaltaan: kunnianloukaustuomioita kaikista oikeusasteista laajamittaisesti tarkastelevaa tutkimusta ei ole aikaisemmin Suomessa tehty. Tutkimuksessa on välttämätöntä tarkastella myös yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisiä koskevia tuomioita, koska molemmilla kriminalisoinneilla suojataan osittain samaa oikeushyvää. Niiden haitat yksilöille näkyvät samalla tavalla eikä niiden kattamia tekoja pystytä täysin erottamaan toisistaan.¹⁴ Tämän vuoksi tutkimuksessa käydään läpi molemmat tuomioryhmit, jotta voidaan tarkastella kunnian käsitettä riittävän laajasti ja vertailevasti.

2 KUNNIAN KÄSITTEESTÄ

2.1 KUNNIAKÄSITYKSESTÄ JA KUNNIAN MÄÄRITTELYSTÄ

Kunnian käsite on epäselvä ja sen käyttäminen tutkimuksessa on ylipäätään haastavaa, koska käsite on todettu niin epäselväksi.¹⁵ Kunnia tunnetaan käytännössä jokaisessa tunnetussa yhteiskunnassa, ja se on myös keskeinen osa ihmisten ajattelumalleja.¹⁶ Kunniaikäsite on vahvasti sidoksissa kulttuuriin, mikä on johtanut kunniaan liittyviin kulttuurillisiin konflikteihin, mistä esimerkkinä voidaan käyttää useissa Euroopan maissa maahanmuuton myötä kiihtynyttä keskustelua kunniaväkivallasta.¹⁷

Kunnia on usein ymmärretty asiana, jota saavutetaan menestyksen kautta, usein vielä tietyillä rajatuilla elämäalueilla.¹⁸ Kunnia on monissa kulttuuriympäristöissä jossain määrin sukupuolisidonnaisena asiana, jossa mies voi saavuttaa kunniaa omien tekojensa kautta, kun taas naisen kunnia on lähinnä asia, jonka hän voi menettää poikkeamalla sosiaalisesta normista, ja samalla menettää miehensä tai sukunsa kunnian.¹⁹ Joissain kulttuuriympäristöissä on jopa oma sanansa näille kahdelle eri kunnialle, mikä on ollut muslimimaailman kielten lisäksi pitkään tyyppillistä myös joissakin eurooppalaisissa kielissä, vaikkakin termien käyttö on muuttunut viimeisten vuosikymmenten aikana.²⁰

¹⁰ Ollila 2011, s. 365–386 ja Jussi Matikkala, Onko ilmaiserikoksia koskeva sääntelymme kohdallaan?, teoksessa Tatu Hyttinen – Antti Jokela – Jussi Tapani – Mikko Vuorenpää (toim.), Rikoksesta rangaistukseen, juhlijulkaisu Pekka Viljanen 1952 – 26/8 – 2012. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2012.

¹¹ Marko Forss, Rangaistava vihapuhe internetissä – Miten kansanryhmä eroaa ihmisryhmän suojasta. Edilex 2018/23 sekä Marko Forss, Kuolemanjälkeinen kunnia ja yksityiselämä – Mitä tietoja kansalainen saa julkaista kuolleesta henkilöstä erityisesti sosiaalisessa mediassa? Viestintäoikeuden vuosikirja 2016, s. 171–211.

¹² Päivi Pylvänen, Arvostelua vai halventamista? Kunnianloukkaus internetissä vuosina 2013 ja 2014. Edilex-artikkeli 29.12.2015.

¹³ Dan Frände – Markus Wahlberg, Kunnianloukkaus, s. 443–460 teoksessa Dan Frände – Jussi Matikkala – Jussi Tapani – Matti Tolvanen – Pekka Viljanen – Markus Wahlberg, (toim.), Keskeiset rikokset. Edita Publishing Oy 2018.

¹⁴ Hallituksen esitys perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta 309/1993 vp, s. 53.

¹⁵ Oprisko 2012 s. 4.

¹⁶ Geoffrey Best, Honour Among Men and Nations: Transformations of an Idea. University of Toronto Press 2016, s. 9.

¹⁷ Conny Roggeband – Doutje Lettinga, In Defence of Gender Equality? Comparing the Political Debates About Headscarves and Honour-related Crimes in France and the Netherlands. Social Politics 23(2) 2016, s. 239–262.

¹⁸ Laurie Bagby – Thomas Hobbes, Turning Point for Honor. Lexington Books 2009, s. 14.

¹⁹ Unni Wikan, In honor of Fadime: Murder and shame. University of Chicago Press 2008, s. 49–50.

²⁰ Clementine Van Eck, Purified by Blood: Honour Killings Amongst Turks in the Netherlands 2003, s. 17–21.

Kunnia on historiallisesti ymmärretty usein motiiviksi tehdä jotain tai olla tekemättä jotain, mutta nykyään sitä käytetään eräänlaisena arvostusta kuvaavana mittarina tai terminä.²¹ Kunnia voidaan määritellä myös tunteena tai motiivina, joka vaikuttaa ihmisen haluun säilyttää arvostuksensa muiden silmissä sekä tehdä sosiaalisen ympäristönsä arvostamia tekoja.²² Kunnia on liitetty myös ominaisuuksiin, jotka liittyvät ihmisen kykyyn tehdä yhteisön arvostamia tekoja, kuten tahdonvoimaan ja määrätietoisuuteen.²³ Toisaalta samassakin sosiaalisessa piirissä ihmiset saattavat käsittää hyvin eri tavalla, millaisia tekoja kunnian säilyttäminen heiltä edellyttää.²⁴

Kunniaa voidaan kuitenkin pitää, ainakin joissain ihmisryhmissä, yhteisön sosiaalisten normien noudattamisena siten, että sosiaalisista normeista poikkeava yksilö jollain tavalla menettää oman ja mahdollisesti sukunsa tai perheensä kunnian. Edelleen useissa maailmankolkissa ja kulttuuripiireissä on yleistä, että yhteisön normeista poikkeava yksilö voi joutua niin sanotun kunniaväkivallan kohteeksi.²⁵ Kulttuuripiirien lisäksi kunnian käsite on myös voimakkaasti aikasidonnainen: kunnian käsite on eri kulttuuripiireissä vaihdellut todella voimakkaasti eri aikoina, ja erityisesti lännessä tapahtunut kulttuurinen liberalisaatio on johtanut sellaisten tilanteiden harventumiseen, jossa kunnia voitaisiin menettää.²⁶

Kunnia voi ihmisen mielessä olla sellainen asia, joka oikeuttaa rikkomaan lakia tai muita normeja ja siten toimii perusteena rikokselle.²⁷ Kunnia ei kuitenkaan ole pelkästään ihmiseen itseensä liittyvä asia, vaan ihmiset projisoivat kunniakäsitystään myös laajempiin ihmisryhmiin, kuten perheeseen tai sukuun,²⁸ tai jopa kokonaisiin valtioihin.²⁹ Tämä projektio liittyy siihen, että kunnian tunne johtaa käyttäytymiseen, jossa pyritään vertaisten arvostuksen lisäksi, tai sen saavuttamiseksi, myös puolustamaan vertaisten muodostaman ryhmän kunniaa.³⁰

Perinteisesti kunnian saavuttaminen on kuitenkin ollut vaikeampaa kuin sen menettäminen, ja koska menetettyä kunniaa on ollut vaikea saada takaisin, kunnian loukkaaminen on usein edellyttänyt nopeaa ja monesti väkivaltaista reagoitua.³¹ Kunnian palauttaminen on myös yksi merkittävä motiivi ihmisten toiminnalle.³² Kunnian suojaamista voitiin ainakin johonkin aikaan perustella yhteiskuntarauhalli: kunnian loukkaaminen on pitkään toiminut ihmisille motiivina hyvinkin vakaville väkivallanteoille ja esimerkiksi läntisissä kulttuureissa kaksintaistelu oli aikanaan yksi tapa puolustaa kunniaansa.³³ Nykyiselläänkin joissain oikeusjärjestyksissä tunnustetaan kunnian merkitys siten, että kunnian vuoksi tehdyt rikokset ovat lievemmin rangaistavia tai niistä ei lainkaan rangaista.³⁴ Tämän on kuitenkin nähty aiheuttavan omia ongelmiaan, ja esimerkiksi Istanbulin sopimuksessa on erikseen kielletty kunnian käyttäminen oikeuttamisperusteena naisiin kohdistuvalle väkivallalle.³⁵

²¹ Norma Thompson, *What Is Honor?* Yale University Press 2008, s. 1.

²² Andrei P. Tsygankov, *Russia and the West from Alexander to Putin: Honor in International Relations* 2012, s. 13.

²³ Carlin Barton, *Roman Honor: The Fire in the Bones*. Reprint 2020. University of California Press 2001, s. 37.

²⁴ Best 2016, s. 9.

²⁵ Idriss – Abbas – Abbinnett 2011, s. 42–44.

²⁶ Wikan 2008, s. 49–50.

²⁷ Carljin van Baak – Brittany E. Hayes – Joshua D. Freilich – Steven M. Chermak, *Honor Crimes in the United States and Offenders' Neutralization Techniques*. *Deviant Behavior* 39(2) 2018, s. 187–202.

²⁸ Idriss – Abbas – Abbinnett 2011, s. 42–44.

²⁹ Tsygankov 2012, s. 13.

³⁰ David Leverenz, *Honor Bound: Race and Shame in America* 2012, s. 21–22.

³¹ Uskul – Cross 2019, s. 39–73.

³² Begikhani – Faraj 2016, s. 130–152.

³³ Best 2016, s. 9.

³⁴ van Baak – Hayes – Freilich – Chermak 2018, s. 187–202.

³⁵ Valtioneuvoston asetus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta (53/2015).

Aikaisempaa tutkimusta kunnian käsitteestä on syntetisoitu niin, että kunnia on kuvattu kahtena erillisenä osa-alueena: ulkoisena ja sisäisenä kunniana.³⁶ Ulkoinen kunnia määritellään nimenomaan muiden ihmisten osoittaman arvostuksen kautta, mikä on riippuvainen viiteryhmästä ja kulttuuripiiristä.³⁷ Sisäinen kunnia taas on ihmisen käsitys omasta kunniallisuudestaan, joka rakentuu ihmisen sisäistäessä viiteryhmän kunniakäsitteitä ja tehden niistä osan itseään.³⁸

Psykologit ymmärtävät kunnian erityisesti ihmisten ja ihmisen sosiaalisen ryhmän muodostaman vuorovaikutuksen kautta.³⁹ Sisäinen kunniakäsite voi toimia kuitenkin vielä merkittävämpänä seikkana ihmisen omakuvan määrittelyssä, vaikkakin kunnia-kulttuureissa ulkoisen kunnian merkitys on suhteellisesti suurempi kuin muualla maailmassa.⁴⁰ Näissäkin arvioissa on kiinnitettävä huomiota siihen, että sisäisen kunnian määritelmät liittyvät siihen, miten ihminen kokee oman kunniansa, mikä samalla liittyy hänen käsityksiinsä muiden ihmisten ajatuksista hänestä itsestään.

Kunniaa on psykologiassa tarkasteltu motiivina, joka saa ihmiset tekemään asioita.⁴¹ Kunniaa on myös pidetty kulttuurisidonnaisena asiana, jonka kulttuurissa hyväksytyt uskomukset, arvot ja käyttäytymismallit muodostavat.⁴² Sisäistä kunniaa on näissä määritelmässä pidetty eräänlaisena muiden antaman kunnioituksen sisäistämisenä.⁴³ Kunnia voidaan näissä yhteyksissä määritellä tunnereaktion ja sitä mahdollisesti seuraavan ulkoisen reaktion kautta.⁴⁴ Kunnian menettäminen onkin useissa kulttuuripiireissä ymmärretty sen perusteella, mitä julkiseen tietoon tulee, mikä tarkoittaa kunnian vahvaa sitomista yhteisön käsityksiin.⁴⁵ Kunnian mittaamiseen on kehitetty useita menetelmiä, jotka perustuvat pitkälti muiden ihmisten arvostukseen ja käyttäytymiseen sekä siihen, miten ihmiset ovat valmiita puolustautumaan, jos heitä loukataan julkisesti.⁴⁶

Yhteenvedon voidaan todeta, että kunnia voidaan ymmärtää kahdella eri tavalla. Toinen näistä liittyy ihmisen omaan sisäiseen käsitykseen ja toinen siihen, mitä muut ajattelevat tietystä ihmisestä. Määritelmät eivät toki ole yksiselitteisiä, vaan muiden ihmisten toiminta vaikuttaa siihen, miten ihminen käsittää oman kunniansa. Seuraavaksi siirrymme tarkastelemaan, miten nämä kunnian ulottuvuudet sisältyvät oikeustieteiden määritelmään.

2.2 KUNNIA SUOJATTUNA OIKEUSHYVÄNÄ

Kunnia on historiallisesti merkittävä oikeushyvä myös Suomessa. Sitä on esimerkiksi suojattu rikoslaissa huomattavasti aikaisemmin kuin yksityiselämän suojaa, joka on suhteellisen moderni oikeushyvä.⁴⁷ Vuoden 1772 hallitusmuodossa suojattiin kunniaa jo sen toisessa pykälässä, jossa kiellettiin kuningasta perusteetta turmelemasta kenenkään kunniaa.⁴⁸ Jo 1000-luvun pakanalaissa oli suojattu kunniaa ja oikeutettu sillä kaksintaistelut.⁴⁹ Alkuperäinen vuoden 1889 rikoslaki sisälsi yhdeksän

³⁶ Yvette van Osch – Michael Bender – Jia He – Byron G. Adams – Filiz Kunuroglu – Richard N. Tillman – Isabel Benítez – Lusanda Sekaja – Neo Mamathuba, *Assessing the Importance of Internal and External Self-Esteem and Their Relationship to Honor Concerns in Six Countries*. *Cross-cultural Research* 54(5) 2020, s. 462-485.

³⁷ Oprisko 2012, s. 113.

³⁸ Oprisko 2012, s. 120.

³⁹ Thompson 2008, s. 8-16.

⁴⁰ van Osch ym. 2020, s. 462-485.

⁴¹ Katrin Möbius – Sascha Möbius, *Prussian Army Soldiers and the Seven Years' War: The Psychology of Honour*. Bloomsbury Publishing 2019.

⁴² Ayse K. Uskul – Susan E. Cross, *The Social and Cultural Psychology of Honour: What Have We Learned from Researching Honour in Turkey?* *European Review of Social Psychology* 30(1) 2019, s. 39-73.

⁴³ Thompson 2008, s. 10-11.

⁴⁴ Uskul – Cross 2019, s. 39-73.

⁴⁵ Nazand Begikhani – Najat M. Faraj, *Legal Treatment of Honour Crimes: Comparison Between Iraqi National and the Kurdistan Region's Laws*. *European Journal of Comparative Law and Governance* 3(2) 2016, s. 130-152.

⁴⁶ *Honor Bound*. Oxford University Press 2016 s. 138-139.

⁴⁷ HE 184/1999 vp, s. 9.

⁴⁸ Viljanen ym 2005, luku III.6.

⁴⁹ Frände – Wahlberg 2018, s. 443-460.

eri rangaistusta kunnian loukkaamisesta, joista osalla suojattiin tavallisia kansalaisia ja osalla valtionpäämiehiä. Vuoden 1889 rikoslaki sisältää myös kirjoitetun lainsäädännön tarkimman määritelmän siitä, mitä kunnialla suojataan. Tämän rikoslain 27:1 ja 27:2 §:ssä kunnianloukkaus määritellään seuraamusrikoksena, jossa kielletty seuraamus on aiheuttaa vaara siitä, että toinen joutuu epäillyksi sellaisesta teosta, joka voi ”saattaa hänet halveksimisen alaiseksi tahi haitata hänen elinkeinoansa tahi menestystään”.

Toinen suojattu oikeushyvä on sananvapaus. Kunnianloukkaussäntelyllä on perinteisesti rajoitettu sananvapauden käyttämistä jälkikäteisin seurauksin, jotka ovat voineet olla hyvinkin ankaria.⁵⁰ Nykyisellään sananvapaus kuitenkin rajoittaa erilaisten haitallisten toimintojen kriminalisointia, koska pitkälle menevät sananvapauden rajoitukset ovat hyväksyttäviä vain poikkeavissa tapauksissa ja ne edellyttävät tarkkaa määrittelyä.⁵¹ Suomi on saanut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa useita tuomioita, joissa on ollut kyse sananvapauden, yksityiselämän ja kunnian yhteensovittamisesta.⁵² Sananvapausajattelu ja sen merkityksen korostaminen on muokannut eurooppalaista lainsäädäntöä jo toisesta maailmansodasta asti.⁵³

Kunnianloukkauksen merkitys ja sitä myötä tuomioiden määrä on vähentynyt pitkällä aikavälillä, osin koska yhteisön arvostuksen merkitys ei ole samanlaisessa roolissa kaupungistuneessa yhteiskunnassa, jolloin erilaisten väittämien vaikutus sosiaalisen elinpiirin ja väitteen kohteen väliseen vuorovaikutukseen ei ole yhtä merkityksellinen kuin aiemmin.⁵⁴ Kunnianloukkaussäntelyä uudistettaessa 1800-luvun puolessavälissä keskeiseen rooliin nousikin ihmisen suojaaminen muiden ihmisten halveksunnalta.⁵⁵ Tästä voidaan käyttää termiä julkinen kunnia. Tämän ohella merkitystä kirjallisuudessa on myöhemmin aikoina saanut enemmän jonkinlainen abstraktimpi julkinen kunnia, joka ei välttämättä näy ihmisen ja lähipiirin välisessä vuorovaikutuksessa.⁵⁶

Ajan kuluessa kunnianloukkaussäntelyä rajattiin oikeuskäytännössä niin, että kulttuurikritiikki ja poliittinen kritiikki jätettiin käytännössä säntelyn soveltamisen ulkopuolelle.⁵⁷ Nykyisen muotonsa kunnianloukkaussäntely sai rikoslain kokonaisuudistuksen kolmannessa vaiheessa vuonna 1999, jolloin annettiin esitys yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevista rangaistussäännöksistä.⁵⁸ Jo tällöin huomioitiin Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön merkitys siinä, minkä verran kunnialla voidaan rajoittaa muita perusoikeuksia.⁵⁹ Ihmisoikeustuomioistuimen merkitys on korostunut vielä tämän jälkeenkin, ja nykyisellään perusoikeusajattelu onkin johtanut siihen, että sananvapautta voidaan rajoittaa kunnialla ainoastaan, jos se täyttää ihmisoikeustuomioistuimen välttämättömyydestin.⁶⁰ Ihmisoikeustuomioistuimen käytäntö johtikin myöhemmin niin sanottujen *sananvapausrikosten* muuttamiseen niin, että perustekomuo-

⁵⁰ Neuvonen, Riku. Sananvapauden Historia Suomessa. [Helsinki]: Gaudeamus, 2018 luku ”sensuurin erilaiset muodot”.

⁵¹ Kristiina Koivukari – Päivi Korpisaari, Online Shaming - a New Challenge for Criminal Justice, teoksessa Judit Bayer, Bernd Holznagel, Päivi Korpisaari, ja Lorna (toim.), Perspectives on Platform Regulation: Concepts and Models of Social Media Governance Across the Globe (s. 473-487). Digitization and the Law 2021.

⁵² Riku Neuvonen, R. J. P. (2015). Uudistettu yksityiselämän ja kunniansuoja Suomessa. Defensor Legis: Suomen asianajajaliiton äänenkannattaja, 96(5/2015), 864–882.

⁵³ Neuvonen, R. (2014). Eurooppalaisen sananvapauden ideaali ja todellisuus. teoksessa Sananvapaus puntarissa - Viestintäoikeuden vuosikirja 2013 (s. 17-37). Forum iuris: Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta s. 20-21.

⁵⁴ HE 184/1999 vp, s. 10.

⁵⁵ Frände – Wahlberg 2018, s. 443–460.

⁵⁶ HE 184/1999 vp, s. 10–11.

⁵⁷ Ilkka Rautio – Tuomas Ojala – Ari-Matti Nuutila – Kimmo Nuotio – Sakari Melander – Martti Majanen – Tapio Lappi-Seppälä – Pekka Koskinen – Kaarlo Hakamies – Dan Helenius, Rikosoikeus. Sanoma Pro 2009, luku II.13.RL24§.

⁵⁸ HE 184/1999 vp.

⁵⁹ Perustuslakivaliokunnan lausunto 36/1998 vp Hallituksen esitys yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi PeVL 36/1998 vp – HE 239/1997 vp.

⁶⁰ Rautio et al. 2009, luku II.13.RL24§.

dosta ei enää voida tuomita vankeusrangaistusta. Tämä koski myös kunnianloukkausta.⁶¹ Kunnian suojaaminen on periaatteessa nykyäänkin sallittua jopa väkivallalla pakkotila- ja hätävarjelusääntelyn nojalla, mutta tämä on hyväksyttävää erittäin vähäisissä määrin, ja toisen fyysiseen koskemattomuuteen juuri puuttumatta.⁶² Kunnian suoja ei ole määritelty lainsäädännössä kovinkaan tarkasti, vaan sen perustuslaista johdettava sisältö on jäänyt perinteisesti pitkälti soveltamiskäytännön ja erityisesti perustuslakivaliokunnan lausuntojen varaan.⁶³ Kunniaa ei avata myöskään perusoikeusuudistuksen perusteluissa käytännössä lainkaan, ja ainoa perusoikeuden sisältöä määrittelevä kohta kuuluu ”Säännös [ehdotetun perustuslain 8 §] *luettelisi erikseen kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukaisesti yksityiselämän, kotirauhan ja kunnian. Kyseiset oikeushyvät eivät ole täysin erotettavissa toisistaan kaikissa tilanteissa*”.⁶⁴ Viimeaikainen oikeuskäytäntö on keskittynyt enemmänkin yhteiskunnallisen keskustelun ja kunnian suojan väliseen rajanvetoon kuin varsinaisen kriminalisoinnin sisällön määrittelyyn.⁶⁵

Kunnian sisältöä kuvataan nykylainsäädännössä parhaiten RL 24:10 §:n yhteydessä. Julkiseen kunniaan viitataan siinä, että joukkotiedotusvälinettä käyttäen tehty teko on ankarampi nimenomaan siksi, että halventava väite toimitetaan lukuisten ihmisten saataville.⁶⁶ Rikoslakia muutettaessa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännön vuoksi todettiin, että väitteen saattaminen useiden ihmisten saataville on edelleen ankaroitava peruste, mutta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännön ja tekniikan kehityksen vuoksi tätä ei voida enää nimenomaisesti mainita rikoslaissa ankaroittamisperusteena, vaan sen tilalle on otettu seuraus eli kärsimys tai vahinko.⁶⁷

Kunnian suoja on perusoikeuskollisiossa erityisesti sananvapauden kanssa.⁶⁸ Kriminalisointia säädetäessä jouduttiinkin arvioimaan sen yhteensoveltuvuutta sananvapausperusoikeuden kanssa.⁶⁹ Erityisesti ihmisoikeustuomioistuimen käytännössä on tulkittu kansallista tulkintaa tiukemmin sitä, paljonko sananvapautta voidaan rajoittaa kunnian suojaan vetoamalla.⁷⁰ Kunnian loukkaaminen onkin tietyissä rajoissa hyväksyttävää silloin, jos se on tarpeen yhteiskunnallisen keskustelun käymiseksi.⁷¹

Nykyisellään perusmuotoisen ja törkeän kunnianloukkauksen tunnusmerkistöt ovat seuraavat:

”Joka

1) esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka

2) muuten kuin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla halventaa toista,

on tuomittava kunnianloukkauksesta sakkoon.” (RL 24:9.1 §)

ja

”Jos 9 §:n 1 momentissa tarkoitetussa kunnianloukkauksessa aiheutetaan suurta kärsimystä tai erityisen suurta vahinkoa ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä

⁶¹ Sakari Melander, EU-rikosoikeus. 2., uud. p. Talentum: Lakimiesliiton kustannus 2015, s. 27–28.

⁶² Heli Korkka-Knuts – Dan Frände – Dan Helenius, Yleinen Rikosoikeus. [3. uudistettu painos]. Edita Publishing Oy 2020, s. 253–254.

⁶³ HE 309/1993 vp, s. 6.

⁶⁴ HE 309/1993 vp, s. 53.

⁶⁵ Riku Neuvonen, R. J. P. (2015). Uudistettu yksityiselämän ja kunniansuoja Suomessa. Defensor Legis: Suomen asianajajaliiton äänenkannattaja, 96(5/2015), 864–882, 873–876.

⁶⁶ HE 184/1999 vp, s. 36.

⁶⁷ HE 19/2013 vp laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta s. 49.

⁶⁸ Viljanen et al 2005, luku III.6.

⁶⁹ Perustuslakivaliokunnan lausunto 36/1998 vp Hallituksen esitys yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi PeVL 36/1998 vp – HE 239/1997 vp.

⁷⁰ Ollila 2011, s. 365–386.

⁷¹ HE 184/1999 vp, s. 35.

on tuomittava törkeästä kunnianloukkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.” (RL 24:10 §)

Itse kunniaa ei mainita tunnusmerkistöissä, ja kunnian sisältö onkin perustunnusmerkistössä määritelty lähinnä kohdan ”*vahinkoa, kärsimystä taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa*” kautta. Myös RL 24:8 §:n mukainen yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen on määritelty samalla tavalla:

”Joka oikeudettomasti

1) joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai

2) muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville

esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, on tuomittava yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä sakkoon.”

Sääntelyn ala on päällekkäistä, koska kunnianloukkaussääntelyllä suojataan yksityisyyttä ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen kriminalisoinnilla suojataan kunniaa.⁷² Olisikin mahdollisesti tarpeen yksinkertaistaa pykälien sisältöä siten, että kunnianloukkaus kattaisi valheelliset väittämät ja yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen kattaisi vain todet väittämät, koska nykyisellään myös tosien väittämien levittäminen loukkaamistarkoituksessa voi olla rangaistavaa kunnianloukkauksena.⁷³ Joissain tapauksissa ennen rikoslain muutosta 1900-luvun puolessavälissä oli kuitenkin hyväksyttävää loukata toisen kunniaa kertomalla toisesta sinänsä totta oleva seikka ilman halventamistarkoitusta, vaikka tämä loukkaisikin toisen kunniaa.⁷⁴

Vaikka molemmissa tunnusmerkistöissä viitataan arvioitavissa olevaan halveksuntaan ja kärsimykseen, ei kyseessä silti ole seurausrikos, koska ”on omiaan”-rajauksen ollessa kyseessä kriminalisointia pidetään enemmän tekorikoksena, jolloin teosta voidaan rangaista, vaikka voitaisiinkin osoittaa, ettei halveksuntaa tai kärsimystä ole aiheutunut tai ole voinut kyseisessä tapauksessa aiheutua, jos teko on ollut sellainen, että se tyypillisesti aiheuttaisi kärsimystä tai halveksuntaa.⁷⁵ *Fränden* ja *Wahlbergin* mukaan kunnianloukkauksen tapauksessa arvioidaan sitä, onko teolla tyypillisesti negatiivinen vaikutus yleisöön.⁷⁶ Esittäisimme tästä poikkeavan tai ehkä enemmänkin täydentävän näkemyksen siten, että arviointi kattaisi myös sen, onko teko omiaan aiheuttamaan kärsimystä, koska oikeustapauksissa tätä arviointia tehtiin sadoissa tapauksissa. Myös hallituksen esityksessä omaksuttu linja puoltaa tätä tulkintaa, jossa myös todennäköistä henkilön sisäistä reaktiota tarkasteltaisiin. Kriminalisoinnin ”on omiaan”-rajaus on valittu nimenomaan kärsimyksen tarkastelun vuoksi, sillä kärsimyksen ollessa subjektiivinen voi sitä aiheutua yllättävistä ja ennakoimattomista teoista, mitä ei voida pitää hyväksyttävänä lähtökohtana kriminalisoinnille.⁷⁷

Julkisen kunnian loukkaamisen voidaan sanoa tapahtuvan silloin, jos väite on omiaan aiheuttamaan negatiivisen reaktion yleisössä.⁷⁸ Tämä negatiivinen reaktio on lain esitöissä kuvattu esimerkiksi sellaiseksi, joka voi uhata henkilön asemaa tai mainetta yhteisössä.⁷⁹ Myös koulutusmahdollisuuksien menettäminen taikka työuralla etenemisen tai yhteiskunnallisen arvonantonsa menettäminen on mainittu sellaisina seikkoina, jotka voivat aiheutua julkisen kunnian menettämisestä.⁸⁰ Vuoden 1889 rikoslaisissa nämä oli erotettu vielä tarkemmin: herjaus suojasi erityisesti julkista kunniaa, kun taas

⁷² HE 184/1999 vp, s. 5.

⁷³ HE 184/1999 vp, s. 9–10.

⁷⁴ *Frände – Wahlberg* 2018, s. 443–460.

⁷⁵ *Tapani – Tolvanen* 2008, s. 178–180.

⁷⁶ *Frände – Wahlberg* 2018, s. 443–460.

⁷⁷ HE 19/2013 vp laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta s. 40.

⁷⁸ *Frände – Wahlberg* 2018, s. 443–460.

⁷⁹ HE 19/2013 vp laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta s. 49–50.

⁸⁰ HE 184/1999 vp, s. 36.

solvaus enemmän yksityistä, koska siinä ei edellytetty loukkauksen tulemista muiden kuin loukatun tietoon.⁸¹ Yksityiseen kunniaan taas viitataan siinä, että toisena ankaroittamisperusteena mainitaan se, että teko aiheuttaa pitkäaikaista tai voimakasta kärsimystä, millä tarkoitetaan nimenomaan henkilön kokemukseen kärsimyksestä.⁸² Sisäisen kunnian eli loukkaavuuden merkitys on havaittavissa myös siitä, että kriminalisointien rajoituksissa edellytetään, että tekoa ei tehdä loukkaavasti.⁸³ Kunnianloukkaussäntely suojaakin sisäistä kunniaa siten, ettei ihmiselle aiheutuisi mielipahaa tai kärsimystä.⁸⁴

Kunnianloukkaukseen voi syyllistyä tunnusmerkistön mukaisesti kolmella tavalla: 1) esittämällä valheellisen tiedon, 2) esittämällä vihjauksen ja 3) muutoin halventamalla. Perinteisesti erityisesti väite rikoksesta on nähty kunnian loukkaamisen ydinalueena, ja valheellisesta väitteestä rikokseen syyllistymisestä onkin historiallisesti jopa rangaistu väitteen esittäjää siten kuin jos hän olisi itse tehnyt väitetyn rikoksen.⁸⁵ Tiedon valheellisuus tarkoittaa, että tiedon totuusarvo on jälkikäteen tarkastettavissa. Tekijän käsitys tiedon todenperäisyydestä vaikuttaa kuitenkin siihen, onko hänen menettelynsä tahallista ja siten rangaistavaa RL 3:5 §:n mukaisesti. Oikeuskäytännössä tahallisuuskyynnys on asetettu kohtuullisen matalalle, koska tietojen välittäminen tarkastamatta niiden todenperäisyyttä on riittänyt siihen, että teko on katsottu tahalliseksi kunnianloukkaukseksi.⁸⁶ Toisaalta oikeuskäytännössä ei ole edellytetty väitteiltä täydellistä totuudenmukaisuutta, kunhan ne ovat pitäneet pääpiirteittäin paikkansa.⁸⁷ Nykyisessä sääntelyssä ei tehdäkään enää eroa sille, tiesikö rikosentekijä solvauksensa perättömäksi vai ei.⁸⁸

Vihjauksen osalta riittävää on, että viestin vastaanottaja saattaa saada käsityksen siitä, että loukkauksen kohde olisi syyllistynyt rikokseen tai muuhun halveksuttavaan tekoon.⁸⁹ Tässä arvioidaan viime kädessä sitä, miten asia tulisi ymmärtää kansankielellä, ja millainen vaikutelma viestistä välittyy kokonaisuutena arvostellen.⁹⁰ Vihjaustapauksia on käsitelty erityisesti joukkoviestinnän yhteydessä, joissa on arvioitu, onko uutisointi antanut virheellisen kuvan tilanteesta.⁹¹ Vihjaukset ovat korkeimman oikeuden oikeustapauksissa liittyneet usein siihen, että vihjauksen kohde olisi syyllistynyt rikokseen.⁹²

Kolmas tekotapa on muu halventaminen. Tämä on tarkoitettu laajaksi kriminalisoinniksi, joka kattaa kaikkia mahdollisia tekotapoja, joilla voidaan loukata toisen kunniaa.⁹³ Tästä voitaisiin esittää huomio siitä, että kriminalisointi täyttäisi *epätäsmällisyyskiellon* vaatimukset vain silloin, jos kriminalisoinnista kävisi ilmi, onko jokin teko rangaistava vai ei.⁹⁴ Kunnian käsitteen ollessa epäselvä myös halventamisen käsitettä voi olla vaikea määritellä. Hallituksen esityksessä tästä mainitaan muiden sanallisten halventamisten lisäksi esimerkkinä vihjailevat ilmeet, eleet ja koskettelemiset.⁹⁵ Näitä koskeva sääntely muuttui vuonna 2014, kun osa koskettelemalla tehdyistä teoista muuttui RL 20:5a mukaiseksi seksuaaliseksi ahdisteluksi.⁹⁶ Tyyppitapaus tällaisesta halventamisesta on toisen solvaaminen tyyppi-

⁸¹ Frände – Wahlberg 2018, s. 443–460.

⁸² HE 184/1999 vp, s. 36.

⁸³ HE 184/1999 vp, s. 35.

⁸⁴ HE 184/1999 vp, s. 36.

⁸⁵ Frände – Wahlberg 2018, s. 443–460.

⁸⁶ KKO 2006:10.

⁸⁷ KKO 2013:70 perusteluiden kohdat 23–27.

⁸⁸ Frände – Wahlberg 2018, s. 443–460, s. 449.

⁸⁹ Rautio et al. 2009, luku II.13.RL24§.

⁹⁰ KKO 2013:100 kohdat 35–37.

⁹¹ Rautio et al. 2009, luku II.13.RL24§.

⁹² KKO 2010:88 sekä KKO 2013:100.

⁹³ HE 184/1999 vp, s. 34.

⁹⁴ Sakari Melander, Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate ja rikosoikeudellinen tulkinta. Defensor Legis N:o 4/2015, s. 644–661, s. 646.

⁹⁵ HE 184/1999 vp yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi s. 34.

⁹⁶ Laki rikoslain 20 luvun muuttamisesta (509/2014).

sillä haukkumasanoina.⁹⁷ Tällä vaikutettaisiin suojattavan erityisesti sisäistä kunniaa, koska haukkumasanoina tuskin voidaan ajatella aiheuttavan kohteeseensa kohdistuvaa halveksuntaa.

Haukkumasanoina osalta oikeuskäytännössä teon tuomittavuudeksi on tekijältä edellytetty jonkinlaista tietoisuutta siitä, että käytetyt ilmaisut ovat halventavia tilanteeseen liittyvän normaalin ja hyväksyttävän kielenkäytön sijasta.⁹⁸ Myös totuudenmukaiset ilmaisut voivat täyttää kunnianloukkauksen tunnusmerkistön tältä osin, jos niitä käytetään halventamistarkoituksessa.⁹⁹ Esimerkkinä tästä voidaan käyttää oikeustapauksissakin usein esiintyneitä nimityksiä ”pedofiili”, ”maahanmuuttaja” tai ”homo”, jotka sinänsä saattoivat pitää paikkansa ja jotka eivät sellaisenaan ole haukkumasanoina, mutta niitä voidaan yleisessä kielessä käyttää myös toisen solvaamistarkoituksessa esitystavasta riippuen. Näiden lisäksi halventaminen voidaan toteuttaa erilaisilla fyysisillä teoilla, tyyppillisesti sylkämällä toista kasvoille.¹⁰⁰ Oikeuskäytännössä käsiteltiin myös tästä erilaisia hyvin luovia tekoja, kuten hameen alta kuvaamista, tölkillä heittämistä ja soppakulhon asettamista toisen päähän. Näissä teoissa tyyppillistä on myös ulkoisen kunnian loukkaaminen eli henkilön julkinen halventaminen, mutta myös henkilöön kohdistuva loukkaaminen.

Yhteenvedon voidaan todeta, että rikoslain suojaamalla kunnialla on useita yhtäläisyyksiä ihmistieteissä tutkittuun kunnian määritelmään. Vaikka kunniaa ei kummassakaan pystytä määrittelemään täsmällisesti, ymmärretään se sekä sisäisen että ulkoisen dimension kautta. Sisäistä kunniaa suojataan rikosoikeudella siten, että toisen loukkaaminen on tietyissä rajoissa kriminalisoitua. Ulkoista kunniaa taas suojataan sillä, että toista ei saa saattaa halveksunnan alaiseksi.

3 ANALYYSI KUNNIANLOUKKAUSTUOMIOISTA

3.1 MENETELMÄ JA AINEISTO

Tutkimusaineisto kattaa kaikki kunnianloukkauksesta ja yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä sekä molempien törkeistä tekemuodoista annetut tuomiot kaikista oikeusasteista vuosien 2015–2020 välillä. Aineisto on täydellinen lukuun ottamatta tiettyjä rajoitteita. Helsingin käräjäoikeudesta tutkimusta varten saatiin ainoastaan puolet pyydetyistä aineistosta johtuen tietopyynnön laajuudesta ja sen vaatimasta työstä. Tämän lisäksi yksittäiset tuomiot olivat salattuja, jolloin ne jouduttiin poistamaan tutkimuksesta, koska tuomioista ei saatu salatun sisällön vuoksi kaikkia tarpeellisia tietoja teon suorittamisesta. Aineistoon liittyy kuitenkin tietynlaista valikoitumisharhaa, jos tarkastellaan kunnianloukkauksirikollisuutta kokonaisuutena.¹⁰¹ Aineisto ei edusta kaikkia kunnianloukkauksirikoksia, vaan ainoastaan niitä tapauksia, jotka päättyvät oikeuteen ensin esitutinnan ja sen jälkeen syyteharkinnan kautta. Koska syyteharkinnassa joudutaan arvioimaan todennäköisyyttä tulevasta tuomiosta,¹⁰² vaikuttaa siihen vahvasti mahdollisuus näyttää teko toteen. Tämän vuoksi sellaiset teot, joista on kirjallisia todisteita tai muita todistajia, päättyvät todennäköisesti helpommin tuomioistuimeen verrattuna sellaisiin tekoihin, joissa loukkaus on tehty yksityisesti. Tämän lisäksi aineistossa on jonkin verran samoja tapauksia, koska aineisto sisältää tapauksia hovioikeuksista ja korkeimmista oikeuksista. Tätä ei ole erikseen huomioitu käsittelyssä. Toki tuomioistuinten käsittelyaikaisten vuoksi aineistossa ei merkittävässä määrin ole tapauksia, jotka olisi käsitelty sekä käräjä- että hovioikeudessa vuosien 2015 ja 2020 välillä, kaikista kolmesta oikeusasteesta puhumattakaan.

⁹⁷ Frände – Wahlberg 2018, s. 443–460.

⁹⁸ KKO 2005:137.

⁹⁹ Rautio et al. 20019, luku II.13.RL24§.

¹⁰⁰ Frände – Wahlberg 2018, s. 443–460.

¹⁰¹ Daniel Westreich, Berkson’s Bias, Selection Bias, and Missing Data. *Epidemiology* (Cambridge, Mass.), 23(1) 2012, s. 159–164.

¹⁰² Jyrki Virolainen – Jaakko Rautio – Johanna Niemi – Heidi Lindfors – Juha Lappalainen – Koulu – Dan Helenius – Erkki Havansi – Dan Frände, *Prosessioikeus*. Sanoma Pro 2000, luku IV.2.syyteharkinta.

Aineisto kerättiin tekemällä ensin tietohaku Oikeusrekisterikeskukselle, josta saatiin luettelo eri oikeusasteiden tuomioista pyydetyllä aikavälillä. Tämän jälkeen jokaiseen tuomioistuimeen tehtiin erikseen asiakirjapyyntö. Tuomioita oli yhteensä 929, ja ne jakautuivat alla esitetyllä tavalla eri käräjäoikeuksiin.

Taulukko 1. Tuomiot yhteensä

Tuomioistuin	Kunnianloukkaus	Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen	Törkeä kunnianloukkaus	Törkeä yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen
KKO	0	2	0	0
Vaasan hovioikeus	18	4	4	0
Turun hovioikeus	16	5	2	0
Helsingin hovioikeus	15	4	6	1
Itä-Suomen hovioikeus	12	2	3	0
Rovaniemen hovioikeus	8	1	0	1
Etelä-Karjalan käräjäoikeus	13	2	0	0
Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus	17	0	3	1
Etelä-Savon käräjäoikeus	30	0	1	0
Helsingin käräjäoikeus	75	6	12	1
Itä-Uudenmaan käräjäoikeus	29	0	1	0
Kainuun käräjäoikeus	23	0	2	1
Kanta-Hämeen käräjäoikeus	18	1	3	0
Keski-Suomen käräjäoikeus	54	5	2	0
Kymenlaakson käräjäoikeus	24	2	1	0
Lapin käräjäoikeus	39	8	1	1
Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus	16	0	2	0
Oulun käräjäoikeus	41	3	5	1
Pirkanmaan käräjäoikeus	105	15	4	0
Pohjanmaan käräjäoikeus	31	7	5	0
Pohjois-Karjalan käräjäoikeus	27	3	2	0
Päijät-Hämeen käräjäoikeus	21	1	0	0
Satakunnan käräjäoikeus	38	2	2	0
Varsinais-Suomen käräjäoikeus	37	0	2	1

Ålands tingsrätt	8	2	1	0
------------------	---	---	---	---

Tuomiot analysoitiin lukemalla ne ja keräämällä tietoa eri muuttujista Excel-taulukkoon. Tutkimusaineiston käytön edellytyksenä oli kerättyjen tietojen täysi anonymisointi, joka toteutettiin siten, että henkilön yksilöiviä tietoja ei kerätty. Tuomiot hävitetään tutkimushankkeen päätyttyä. Tuomiot analysoitiin lukemalla tuomiot kokonaan ja kirjaamalla ylös ilmi tekotapaan ja motiiviin liittyviä seikkoja. Muuttujat valittiin lukemalla 5 % tuomioista, joiden perusteella kerättiin tyypillisimmät muuttujat sekä tyypillisimmät luokittelut näille. Tämän jälkeen kaikki tuomiot luettiin, ja niistä kerättiin muuttujat alla esitettyyn luokitteluun, joita tarkasteltiin määrällisesti. Tulokset esitellään luvussa 3.2. Kerätyt muuttujat oli yhteensä 18. Muuttujat jaettiin kolmeen ryhmään: taustamuuttujiin, tapauskohtaisiin laadullisiin muuttujiin sekä tuomioon liittyviin muuttujiin. Muuttujat olivat binäärisiä lukuun ottamatta juttunumeroa, tuomioistuinta, tuomiovuotta, rangaistusmuuttujia ja vahingonkorvausmuuttujia, jotka esitettiin tekstinä tai kokonaislukuna.

Taulukko 2. Kerätyt muuttujat

1) Taustamuuttujat	2) Tapauskohtaiset muuttujat	3) Tuomioon liittyvät muuttujat
1) Juttunumero	6) Tekopaikka	12) Päiväsakkojen lukumäärä
2) Tuomioistuin	7) Loukkauksen motiivi	13) Vankeus kuukausina
3) Ratkaisunantovuosi	8) Loukkauksen tapa	14) Vaadittu kärsimyskorvaus
4) Rikosnimike	9) Loukkauksen tapa yksilöidymmin	15) Tuomittu kärsimyskorvaus
5) Lopputulos	10) Tekijän sukupuoli	16) Arvioitiinko tuomiossa mielihapaa tai kärsimystä
	11) Uhrin sukupuoli	17) Arvioitiinko tuomiossa halveksuntaa tai vahinkoa

Loukkausten tavat jaettiin kunnianloukkauksissa rikostunnusmerkistön mukaisesti vihjauksiin, perättömiin väitteisiin ja muuhun halventamiseen. Tapaukset luokiteltiin sen mukaan, miten teko luettiin syyksi tuomiossa, jossa eriteltiin tunnusmerkistössä mainittu tekotapa, esimerkiksi toteamalla ”X on näin toimien muutoin halventanut Y:tä ja on siten syyllistynyt kunnianloukkaukseen”. Yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä teot jaettiin myös tunnusmerkistön mukaan tiedon paljastamiseen ja vihjauksiin. Sen lisäksi erilaiset seksuaalisävytteisten kuvien ja videoiden jakamien erottui selkeästi omana tekoryhmänään, jolloin se luokiteltiin erikseen, riippumatta siitä, miten aihe oli luettu syyksi tuomiossa.

Luokittelimme rikokset tarkemmin sen mukaan, miten ne oli toteutettu. Rikosväitteet luokiteltiin rikoslajin mukaan seksuaali-, väkivalta-, omaisuus-, talous- ja muihin rikoksiin. Väite luokiteltiin muuksi paheksuttavaksi teoksi, jos rikoksentehtäjä väitti uhrin tehneen jotain yleisesti paheksuttavana pidettävää, mutta mikä ei kuitenkaan ole rikollista. Tällainen väite saattoi liittyä esimerkiksi epäasialliseen käytökseen, työtehtävien laiminlyöntiin tai julkiseen valehteluun jossakin asiassa. Väite henkilökohtaisesta ominaisuudesta liittyi yksilön ruumiilliseen tai henkiseen ominaisuuteen, kuten mielen-terveyshäiriöön, sukupuolitautiin, alkoholismiin tai pedofiliaan. Olosuhteisiin liittyvä väite liittyi sellaisiin henkilön olosuhteisiin, joita kaksi aiempaa kategorisointia eivät kattaneet. Tällaisia olivat esimerkiksi väite asunnottomuudesta tai väite siitä, että henkilön lapset on otettu huostaan. Muut halventamiset kattoivat sellaisia tekoja, jotka eivät olleet väitteitä, kuten kasvoille sylkemistä, tiettyjä seksuaalisia halventavia tekoja ja tahraavien asioiden heittämistä ihmisten päälle. Jos yhdessä rikoksessa on useita tekotapoja, luokiteltiin jokainen tekotapa erillisenä tapauksena.

Tekopaikat luokiteltiin seuraavasti: sosiaalinen media, muu internet, suljettu henkilöpiiri, avoin henkilöpiiri, työpaikka, joukkotiedotusväline ja viranomaismenettely. Suljettu henkilöpiiri kattaa tilanteet, joissa henkilöpiiri on rajattu jonkin ennalta määritellyn kriteerin mukaan. Tällaisia olivat esimerkiksi taloyhtiön kokous, työpaikan sähköpostilista, WhatsApp-ryhmä ja taloyhtiön ilmoitustaulu. Avoin henkilöpiiri kattaa muut paikat, joissa henkilöpiiriä ei ole rajattu jonkin kriteerin mukaan, ja paikka ei sovi muuhun kriteeristöön. Tämä on eräänlainen kaatokategoria ja se sisältää esimerkiksi kadulla tai kaupassa tapahtuneet teot.

Loukkausten motiivilla kuvataan tässä tutkimuksessa teon vaikutinta sekä uhrin ja tekijän aiempaa suhdetta. Teot luokiteltiin aluksi niiden selkeän tapauskohtaisen vaikuttimen mukaan. Luokittelussa riita tarkoitti tilannetta, jossa osapuolet olivat vastakkain tuomioistuimenmenettelyssä, tai tuomioistuin-kelpoista riitaa. Oikeudenloukkaus taas liittyi tuomioistuin-kelpoiseen menettelyyn, kuten omaisuuden tuhoamiseen, johon ei kuitenkaan oltu päädytty, vaan kunnianloukkaus tapahtui välittömästi tämän jälkeen tai viimeistään silloin, kun tekijä sai tietää oikeudenloukkauksesta. Muu kiihtymys kävi usein ilmi tuomioista voimakkaan provosoitumisen vuoksi, koska tekijät vetosivat tähän rangaistusvastuuta vähentävänä perusteena tai poikkeava kiihtymys kävi muuten ilmi tapauskuvauksesta. Teko luokiteltiin ammattiin liittyväksi, jos teko toteutettiin nimenomaan ammatissa tehtävän ja ammatin edellyttämän työsuorituksen vuoksi. Käytännössä nämä olivat lähes kokonaan poliiseihin, järjestyksenvalvojiin, vartijoihin ja sosiaaliväkivaltatekijöihin kohdistuneita tekoja. Jos mikään näistä vaikuttimista ei käynyt selkeästi ilmi, mutta tekijällä ja uhrilla oli aiempaa keskinäistä historiaa ja teon vaikutin liittyi selvästi siihen, luokiteltiin vaikutin joko entiseksi parisuhteeksi tai muuksi yhteiseksi historiaksi aiemman suhteen mukaan. Jos tällaista aiempaa suhdetta ei ollut, luokiteltiin teko sen vaikuttimen mukaan. Epäsosiaalinen käytös taas oli täysin tuntemattomaan henkilöön kohdistettu teko, jolle ei ollut mitään aikaisempaa vaikutinta, joka olisi käynyt tuomiosta ilmi. Tällaisia tekoja olivat esimerkiksi kadulla täysin tuntemattomaan ihmiseen kohdistettu rikos, kaupan kassatyöntekijän kasvoille sylkäisy ilman erityistä syytä, tai internetissä aiemmin tuntemattoman ihmisen valikoituminen vainottavaksi. Näissä tapauksissa esitettyjä yleisiä puolustuksia olivat erilaiset mielenterveyden häiriöt ja päihdeongelmat. Syrjinnässä teon motiivi taas liittyi tekijän etniseen taustaan, ja joskus harvoin sukupuoleen. Suurella osalla tapauksista motiivi ei selvinnyt aineistosta. Tämä mainittiin erikseen analyysissa omana arvonaan.

Aineistoa voidaan määränsä perusteella pitää hyvin edustavana ja laajana. Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämiset jäivät melko vähäisiksi. Yhtenä syynä tähän oli, että tosiasiatiedon levittämisiä käsiteltiin tuomioistuimissa myös kunnianloukkaustunnusmerkistön mukaisena muuna halventamisena, jos asiayhteys oli halventava.

3.2 PÄÄTELMÄT

Ensimmäinen havainto aineistosta oli, että kunniaa loukataan tyypillisimmin esittämällä perätön väite toisesta. Perättömän väitteen osalta oikeuskäytännössä tuomioiden perusteluissa viitattiin tyypillisesti ratkaisuun KKO 2013:69, jonka mukaan väitteen esittäjällä on todistustaakka väitteen todenperäisyydestä. Vihjaukset olivat suhteellisen harvinaisia tuomioistuintapauksissa. Melkein kaikissa käsitellyissä tapauksissa väite oli esitetty niin selkeästi, että vastaanottajalle ei jäänyt epäselvyyttä ilmaisijan tarkoituksesta, jolloin kyse oli suoranaisesti perättömästä ilmaisusta tai halventamisesta. Pykälän toisessa kohdassa mainittu muu halventaminen oli myös yleistä. Huomioitavaa oli, että se oli tekotapana yleisempi silloin, kun tekijänä oli mies ja uhrina nainen. Muussa halventamisessa tekotavat jakaantuivat yleisesti pääasiassa kolmeen ryhmään: 1) haukkumasanat, erityisesti ”huorittelu”, mutta myös muu solvaaminen, 2) päälle sylkeminen sekä 3) tosiasian, kuten seksuaalirikoksen, paljastaminen halventavalla tavalla.

Taulukko 3. Loukkausten tekotavat

Loukkauksen tapa	Kappaletta	Prosenttia kaikista
Vihjaus	22	2 %
Perätön väite	459	51 %
Muu halventaminen	315	35 %
Tiedon paljastaminen yksityiselämästä	56	6 %
Vihjaus yksityiselämästä	4	0 %
Seksuaalinen kuva tai video uhrista	41	5 %
Yhteensä	894	

Tyypillisin tekotapa oli syyttää toista rikoksesta. Erityisen yleisiä olivat väitteet seksuaali-, väkivalta-, omaisuus- tai talousrikoksesta. Muiden rikosten osalta huumausainerikoksiin liittyvien väitteiden määrä oli kohtuullisen suuri. Rikostausta onkin jollain tavalla kunnian ydinaluetta, koska myös sinänsä paikkansapitävät rikosväitteet katsottiin erittäin usein muuksi halventamiseksi. Sen lisäksi suhteellisen usein esitettiin väitteitä erilaisista paheksuttavista teoista, kuten lasten kasvatuksen laiminlyönnistä, ammatin huolimattomasta harjoittamisesta, päihdeidenkäytöstä tai yleisestä epärehellisyydestä. Myös henkilökohtaisesta ominaisuudesta esitettiin suhteellisen paljon väittämiä. Näissä tyypillisissä loukkauksen tapoja olivat väitteet mielenterveysongelmista, seksuaalisesta suuntautumisesta, rasismista ja päihdeongelmista. Erilaiset olosuhdeväitteet, kuten lasten huoltajuuden menettäminen tai lapsen oikean isän henkilöllisyys olivat sen sijaan harvinaisempia. Muut halventamiset olivat myös yleisiä, mutta ne kattoivat hyvin erilaisia tekoryhmiä yllä kuvatun tavoin.

Taulukko 4. Rikosten tekotavat tarkemmin

Tekotapa	Kappaletta	Prosenttia kaikista
Syrjintä	35	4 %
Väite rikoksesta (seksuaali)	88	10 %
Väite rikoksesta (väkivalta)	56	6 %
Väite rikoksesta (omaisuus)	54	6 %
Väite rikoksesta (talous)	29	3 %
Väite rikoksesta (muu)	55	6 %
Väite muusta paheksuttavasta teosta	104	12 %
Väite henkilökohtaisesta ominaisuudesta	81	9 %
Väite olosuhteista	25	3 %
Muu	265	29 %
Tieto rikoksesta (seksuaali)	7	1 %
Tieto rikoksesta (väkivalta)	4	0 %
Tieto rikoksesta (omaisuus)	7	1 %
Tieto rikoksesta (talous)	2	0 %

Tieto rikoksesta (muu)	4	0 %
Tieto muusta paheksuttavasta teosta	9	1 %
Tieto henkilökohtaisesta ominaisuudesta	10	1 %
Tieto olosuhteista	14	2 %
Seksuaalinen kuva tai video uhrista	51	6 %
Yhteensä	895	

Kunnianloukkauksesta tuomittiin rangaistukseen useissa tapauksissa kahden kesken tehdyistä teoista tai sanotuista väitteistä, jos ne halvensivat toista. Tässä korostuu se, että ulkopuolinen havainnoitsija ei ole tarpeen kunnianloukkauksen tunnusmerkistön täyttymiseksi. Näissä tapauksissa teonkuvaus oli muu halventaminen. Kunniaa loukattiin runsaasti myös eri foorumeilla, erityisesti sosiaalisen median käytön yleistymisen oli havaittavissa aineistossa.

Taulukko 5. Rikosten tekopaikat

Tekopaikka	Kappaletta	Prosenttia
Some	249	28 %
Internet muuten	88	10 %
Suljettu henkilöpiiri	189	21 %
Työpaikka	96	11 %
Avoin henkilöpiiri	195	22 %
Joukkotiedotusväline	20	2 %
Viranomaismenettely	62	7 %

Tuomioistuimille oli suhteellisen selvää, milloin teko täytti kunnianloukkauksen tunnusmerkistön joko aiheuttamalla kärsimystä, vahinkoa tai halveksuntaa. Useissa tuomioissa näitä perusteltiin erikseen. Tarkastelimme tuomioiden perustelujen osalta, mitä kunnianloukkauksen seurauksen osatekijää missäkin tuomioissa perusteltiin syyksilukemisen arvioinnissa. Arviointi tehtiin sen mukaan, perusteltiinko tuomioissa seurauksen täyttymistä. Käytännössä vahinkoa ja halveksuntaa arvioitiin usein yhdessä, koska monissa tapauksissa vahingon katsottiin johtuvan halveksunnasta. Vaikka toisessa tekotavassa eli muussa halventamisessa tätä ei sinänsä edellytetä tunnusmerkistössä, arviointia tehtiin siitä huolimatta. Usein arviointia ei tehty lainkaan, jos väitteen osalta joko kärsimys tai halveksunta oli ilmeistä, erityisesti rikosväitteiden tai selkeästi halventavien haukkumasanojen tai päälle sylkämisen yhteydessä. Konkreettista vahinkoa tai kärsimystä ei sinällään arvioitu juurikaan, vaan tuomioistuimet tarkastelivat "on omiaan" -kriteeriä. Käytännössä tämä tehtiin tuomioistuimen subjektiivisella arviolla siitä, millaiset sanat ja teot halventavat toista. Tosin erittäin usein tämäkin arviointi sivuutettiin sillä, että tarkasteltiin tekijän halventamistarkoitusta. Jos tekijän tarkoituksena oli selkeästi halventaa toista, katsottiin "on omiaan" -kriteerin täyttyvän tyypillisesti jo sillä. Tätä kohtaan voidaan esittää kritiikkiä, koska teon suojeleuintressi on sekä sisäinen että ulkoinen kunnia, mutta tuomioistuimet eivät juurikaan arvioineet näiden loukkausta, jos tekijän tarkoitus oli loukata näitä suojeleuintressejä. Tämä poikkeaa käytännössä kaikista muista rikostyypeistä, minkä vuoksi tähän ratkaisutapaan voidaan esittää kritiikkiä.

Taulukko 6. Tunnusmerkistön mukaisuuden arviointi

	Kyllä	Ei
Arvioitiin, onko teko omiaan aiheuttamaan mielipahaa tai kärsimystä	319	585
Arvioitiin, onko teko omiaan aiheuttamaan halveksuntaa tai vahinkoa	328	576

Kunnianloukkauksen voitaisiinkin nykyisellään väittää liittyvän vahvasti mielipahan ja halveksunnan aiheuttamisen kriminalisointiin, eikä niinkään kunnian suojaamiseen. Kunnian käsitettä ei juurikaan tarkasteltu tuomioissa, vaan ainoastaan mielipahaa ja muiden ihmisten halveksuntaa. Tätä vastaan puhuu kuitenkin vahvasti eräs seikka aineistosta. Kärsimyskorvaukset, jotka liittyivät uhrin kokemaan kärsimykseen, eivät juurikaan korreloineet teon moitittavuutta kuvaavan sakkorangaistuksen kanssa. Näiden välinen korrelaatiokerroin oli vain 0,39, mikä tarkoittaa, että ankarampi rangaistus ei usein tarkoittanut suurempia kärsimyskorvauksia ja toisin päin. Toki tämä voi myös kertoa tuomioistuin-käytännön epäyhtenäisyydestä rangaistuskäytännön ja korvauskäytännön välillä, mikä olisi toisaalta hieman erikoista, koska kärsimyskorvaukset perustuivat suurimmassa osassa tuomioista Henkilöva-hinkoasiain neuvottelukunnan suosituksiin.

Aineiston teot olivat pääsääntöisesti sovitettavissa sakolla. Myöskään sakkojen määrä ei ollut ankara, vaan enemmänkin tuntuva, rangaistuksen mediaanin ollessa 30 päiväsakkoa ja kärsimyskorvauksen mediaanin ollessa 1 000 euroa. Vankeusrangaistukseen johtaneet tuomiot olivat poikkeavan törkeitä ja niissä uhrille aiheutui näistä usein konkreettista vahinkoa, kuten työpaikan menetys tai merkittävää julkista halveksuntaa. Nämä teot olivat aina törkeitä tekemuotoja, tai ne sisälsivät muita rikoksia.

Taulukko 7. Rangaistusten määrät

Lopputulos	Kappaletta	Prosenttia
Sakko	702	75 %
Vankeus	56	6 %
Ei rangaistusta	49	5 %
Vapauttava tuomio	129	14 %
Kaikki tapaukset	936	

4 LOPUKSI

Kunnian käsitteelle ei ole olemassa yksiselitteistä tai edes laajasti hyväksyttyä yksittäistä määritelmää. Määritelmät ovat yhtenäisiä lähinnä sen osalta, että kunniaa on olemassa sekä ulkoista että sisäistä, eli muiden ihmisten arvostukseen ja ihmisen omaan kokemukseen liittyvää. Sama jaottelu oli havaittavissa myös rikostuomioissa. Useissa tuomioissa pohdittiin, onko teko sellainen, joka tyypillisesti aiheuttaa kärsimystä, tai vaikuttaako se muiden ihmisten suhtautumiseen teon kohteeseen. Tätä arvioitiin myös niissä tapauksissa, joissa tunnusmerkistössä ei sinänsä edellytetty tätä tarkastelua. Toisaalta useissa tapauksissa tätä ei arvioitu lainkaan. Monessa tapauksessa kunniaa katsottiin loukatun jo sillä, että tekijällä oli halventamistarkoitus. Useissa tapauksissa loukkaavuus otettiin myös itsestäänselvyytenä eli teon katsottiin olevan sellainen, jonka tunnusmerkistön mukaisuus oli niin selkeää, että sitä ei täytynyt erikseen tarkastella tuomion perusteluissa. Tämä oli yleistä erityisesti rikosväitteiden ja yleisimmän muun halventamisen eli päälle sylkemisen yhteydessä. Muun halventamisen ja perättömien väitteiden osalta kunnian käsite ymmärrettiin yllättävän laajasti, ja erilaiset ilmaisut johtivat tuomioon usein silloin, jos tekijällä oli loukkaamistarkoitus. Toisaalta kunnian suoja ei pidetty kovin vahvana, ja teko oli useimmiten sovitettavissa kohtuullisen lievällä sakkorangaistuksella. Yli puolet tapauksista sovittiin 30:llä tai vähäisemmällä määrällä päiväsakkoja ja kärsimyskorvauksen mediaani oli suhteellisen vähäinen 1000 euroa.

Tämän tutkimuksen tutkimuskysymys oli ”Miten kunnia ja halventaminen ymmärretään Suomessa kunnianloukkaustuomioiden perusteella”. Tuomioiden linja oli melko vahvasti yhteneväinen oikeuskirjallisuudessa esitettyjen kannanottojen kanssa, johon yhtenä synä oli oikeuskirjallisuuden, tai pikemminkin yhden teoksen siteeraaminen useissa tuomioissa. Kunnia ymmärretään rikosoikeudessa melko yhtenevästi ihmistieteissä omaksutun määritelmän kautta eli muiden ihmisten arvostuksena ja ihmisen omana käsityksenä itsestään. Näitä loukataan aiheuttamalla muiden ihmisten halveksuntaa, teon kohteen loukkaantumista tai mielipahaa. Mielipahan osalta voidaan esittää perusteltu kysymys siitä, onko tällaista tarpeen käsitellä rikosprosessissa.

Tyypillisin tapa loukata kunniaa oli esittää perätön väite toisesta, tyypillisesti henkilön tekemästä rikoksesta. Muita rangaistavia perättömiä väitteitä olivat sellaiset, jotka asiaa ratkovan tuomarin arvioon perusteella olivat objektiivisesti arvioituna halveksuntaa aiheuttavia. Käytännössä näissä arvioitiin, pitävätkö väitteitä kuulleet tahot tyypillisesti väitteissä yksilöityjä tekoja tai asioita paheksuttavina tai sellaisina, että ne voisivat vaikuttaa negatiivisesti väitteiden vastaanottajan arvioon väitteen kohteesta. Tällä perusteella tuomioistuimet arvioivat henkilöillä olevaa kanssaihminen arvontoa ja sitä, millaisilla seikoilla tämä vähenee. Oikeustieteiden kunniakäsitteiden voidaan siis katsoa kattavan ihmistieteissä tunnistetun ulkoisen kunnian. Toisaalta osassa tapauksissa tätä ei arvioitu erikseen, vaan sinänsä tosiasiaa kuvaavien sanojen, kuten ”homo”, ”rasisti” tai ”pedofiili”, käyttö katsottiin halventavaksi myös silloin, kun se oli totta, mutta lausujalla oli selkeä halventamistarkoitus. Tällä perusteella voitaisiinkin todeta, että kunnianloukkaussääntely ei välttämättä suoja yksittäisten ihmisten kunniaa, jota ei pystytä arvioimaan tuomioistuimessa, vaan kriminalisoi tekoja, jotka loukkaavat tyypillisen ihmisen kunniaa.

Näissä ulkoista kunniaa koskevissa tuomioistuinten arvioinneissa arvioitiin erityisesti ulkoista kunniaa eli sitä, miten muut käsittäisivät väitteen. Tapauksissa arvioitiin myös henkilön kokemaa, halveksunnasta aiheutuvaa, kärsimystä, joka oli sidoksissa vahingonkorvausvaatimukseen. Toinen tyypillinen tapa oli henkilöön kohdistuva muu halventaminen, käytännössä usein solvaaminen tai päälle sylkeminen. Näissä tapauksissa taas arvioitiin pääasiassa sisäistä kunniaa eli henkilön kokemaa kärsimystä. Oikeustieteen kunniakäsitteessä on siis hyväksytty myös sisäisen kunnian käsite. Toisaalta sitä ei arvioida henkilön oman kokemuksen kautta eli henkilön tosiasiallisen sisäisen kunnian kautta, vaan kuvitteellisen tyypillisen ihmisen kautta. Kärsimystä eli sisäisen kunnian loukkausta arvioidaan pääasiassa siten, miten kuvitteellinen keskivertoihminen sen kokisi. Tältä osin voidaan todeta, että kunnianloukkaussääntely ei myöskään näiltä osin sinänsä suoja kunniaa, vaan lähinnä kriminalisoi tekoja, jotka tyypillisesti loukkaavat kunniaa.

Kunnianloukkaussääntelyssä suojeluintressinä on perustuslaissa suojattu kunnia, jonka määritelmä on voimakkaasti sidoksissa ihmisten arvomaailmaan ja käsityksiin. Tämän vuoksi kriminalisointi on sillä tavalla poikkeuksellinen, että se elää sosiaalisen kehityksen myötä ihmisten arvojen ja käsitysten muuttuessa. Tätä on toki vaikea toteuttaa lainkäytöstä, joten kunnian arvostelu keskittyy usein käytännössä halventamistarkoitukseen ja siihen, onko teko kärsimystä aiheuttava. Vaikka kyseessä onkin rikoslainkäytön kannalta tulkinnanvaraisuutta aiheuttava toimintatapa, johtaa se lopputuloksena käytännössä siihen, että säännöksen suojeluintressi täyttyy.

Lopuksi voidaan todeta, että ensimmäinen tekotapa eli perätön väite, on tunnusmerkistön osalta jossain määrin epäonnistunut, koska siinä joudutaan arvioimaan tosiasiallisia tapahtumia ja olosuhteita. Kuitenkin väitteistä voidaan antaa tuomio toisen tekotavan eli muun halventamisen nojalla silloinkin, kun ne ovat totta, jos niiden katsotaan halventavan tyypillistä ihmistä. Tältä osin ensimmäisen tekotavan rooli on lähinnä havainnollinen, koska perättömät väitteet sinänsä ovat erittäin tyypillinen tekotapa. Samat väitteet johtivat kuitenkin usein tuomioon silloinkin, kun ne olivat tosia, koska niiden esittämisen tarkoituksena katsottiin olevan halventaminen. Näin ollen tunnusmerkistön tarkentaminen ja sen rakentaminen uudestaan ”on omiaan”-lausekkeen ja teolla aiheutettavan halveksunnan tai kärsimyksen varaan voisi olla paikallaan.